AANVANKELIJK ONDERWIJS

IN DE

MOEDERTAAL

DOOR

E. ALLEGAERT,

Oudleeraar in de Nederlandsche taal,
Algemeen Opziener voor het Normaal Onderwijs
Ridder, in de Leopoldsorde

EN

H. ABEELE,

Leeraar in de Nederlandsche taal en letteren
aan de Lagere en aan de Middelbare Rijksnormaals.
te Gent

Geïllustreerd door C. Pr. Hoste.

DERDE BOEKJE

LIER

JOZEF VAN IN & Cie, Drukkers-Uitgevers
Groote Markt, 38
1912

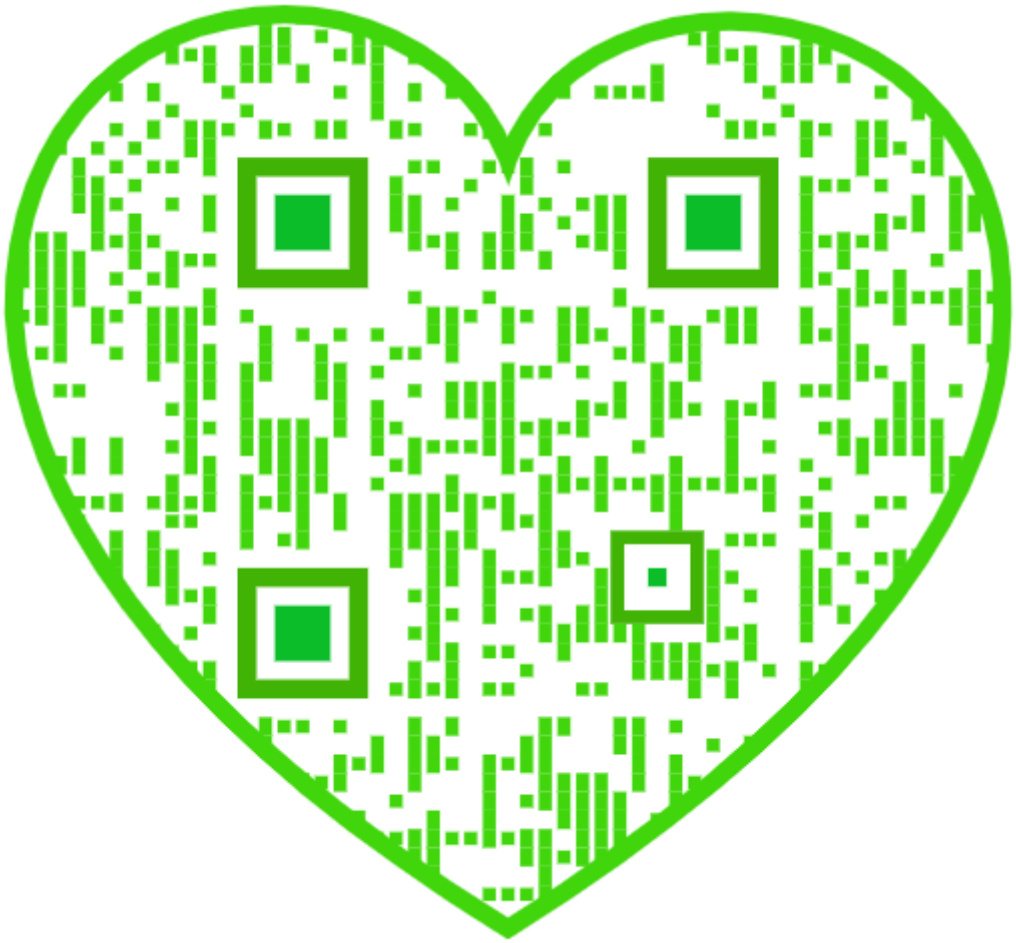

er zijn ze-ven da-gen in een week; de Maan-dag is de eerste, de Zondag is de laat-ste dag van de week.

Zoo'n (1) dag telt vier en twintig u-ren. Van midder-nacht tot middag zijn er twaalf u-ren en van middag tot midder-nacht weer twaalf u-ren.

Op onze uur-werken zijn maar twaalf u-ren afgebeeld. De kl**ei**ne wijzer of de uur-wijzer gaat twee-maal rond in vier en twintig u-ren : een eer-ste maal van midder-nacht tot middag en een tweede maal van middag tot midder-nacht.

Als men dus zegt : *het is twee uur*, moet men er bij voegen, of het na midder-nacht of na middag is. Zoo ook, als men zegt : *het is acht uur*, kan het acht uur na midder-nacht, dus 's morgens, of acht uur na-middag, dus 's avonds, zijn.

Wij gaan naar school 's morgens om acht uur. Wij nemen 's middags het middag-maal. Te twee uur zijn wij weer in school en om vijf uur weer te huis. 's Avonds om acht uur gaan wij sla-pen en staan des anderen daags om zes uur 's morgens op.

Zoo hebben wij ieder uur iets te doen en gaat de tijd snel en aan-genaam voorbij.

(1) Gebruik van 't weglatingsteeken verklaren.

12.

De slimme Muis.

Een muis kwam uit haar hol en zag een val. « A-ha, » (1) zei ze, « daar staat een val! Die slimme men-schen! Daar stellen ze met drie houtjes een zwaren tichel-steen recht, en aan een der houtjes ste-ken zij een stukje spek. Dat noemen zij dan een muizen-val. Ja, zoo wij muisjes niet slimmer wa-ren! Wij we-ten het wel : wanneer men het spek wil op-e-ten, paf! dan valt de steen neer en slaat den snoeper dood. Neen, neen, ik ken hun list! »

« Maar, » ging het muisje voort, « er aan rieken, mag men wel; door het blote rieken kan de val niet toe-slaan. En ik riek het spek toch zoo gaarn! »

Het liep onder de val en rook aan het spek. De val stond echter heel losjes en nauwelijks kwam het met zijn neusje er te-gen, of paf! daar viel de steen neer en het snoepgra-ge muisje was verpletterd.

Wanneer ge uw lust niet heel en al kunt o-ver-winnen, zoo brengt ze u nog altijd in gevaar.

---

(1) De beteekenis en het gebruik van de aanhalingsteekens verklaren.

OEFENINGEN.

1. Schrijf de naamwoorden uit het stukje en plaats er *de* of *het* (lidwoord) voor.

2. Stel achter de enkelvoudige naamwoorden de letter E. en achter de meervoudige de letter M.

3 Schrijf nevens de enkelvoudige naamwoorden het meervoud en nevens de meervoudige het enkelvoud.

4. Maak met de enkelvoudige naamwoorden een zinnetje.

5. Vervang het enkelvoudig naamwoord door een voornaamwoord.

6. Zeg in een klein zinnetje, hoe ieder der volgende dingen is : *de muis*, *het hol*, *de val*, *de mensch*, *het spek*, *het neusje*.

7. Zet het hoedanigheidswoord van de voorgaande zinnetjes vóór het naamwoord.
Voorbeeld : *De muis is klein. De kleine muis.*

8. Schrijf de werkwoorden onder elkander.

9. Schrijf nevens de werkwoorden, in een tweede kolom, den noemvorm.

10. Schrijf in een derde kolom den eersten persoon enkelvoud van den verleden tijd.

11. Schrijf in een vierde kolom het verleden deelwoord.

12. Vervoeg het werkw. *rieken* in den tegenwoordigen tijd. Maak met iederen persoon een verschillend volzinnetje.

13. Idem met het werkwoord *vallen*.

14. Idem met het werkwoord *kennen*.

15. Idem met het werkwoord *stellen*.

16. Vervoeg het werkwoord *stellen* in den verleden tijd. Maak een verschillend volzinnetje met iederen persoon.

13.

Onze Klasse.

Onze klasse is tien meter lang en zes en een halven meter breed.

Zij wordt door vier mu-ren begrensd. Die vier muren zijn : de noorder-muur, de zuider-muur, de ooster-muur en de wester-muur.

In den oostermuur zijn er twee vensters. In den westermuur zijn er ook twee vensters. Dit maakt sa-men vier vensters. Ieder venster is twee meter breed.

Langs die vier vensters komt er licht in de klasse.

Wanneer wij op de speel-plaats zijn, worden de vensters o-pen-gezet. Waarom? Om de vers*che* en gezonde lucht toe te la-ten de plaats in te ne-men van de be-dorven lucht.

In den zuidermuur is er een deur. Langs de deur gaan wij in of uit. De deur is één me-ter breed.

In den noordermuur is er noch venster noch deur. Een lang zwart bord hangt er tegen. Op dat 'bord schrijft, re-kent en teekent de onder-wijzer. De leerling komt ook soms voor dat bord, om er iets op te schrijven of te le-zen.

Om aan dit bord te ko-men, moet men een tre-de op-stappen. Op die trede staat de lesse-naar van den onderwijzer.

Vóór die trede, in de klasse, zitten de leerlingen op banken, voorzien van een lessenaar.

Zij kijken naar den onder-wijzer en het lange bord.

Onze klasse wordt in den Winter verwarmd door buizen met warme lucht er in. Die buizen noemt men ver-warmings-buizen.

Wij hebben het grondplan van onze klasse geteekend.

OEFENINGEN.

1. Zoek vijf woorden met een korte *a*. Voorbeeld : *as*.

2. Zoek vijf woorden met een lange *a*. Voorbeeld : *kaas*.

3. Verleng de volgende woorden, zoodat de lange *a* in een open lettergreep staat : *één naam, één maat, één paal, een kaal hoofd, één raap, een jaar, één vaas, een waar woord, één haas, ik maak mijn werk, ik slaap ..., ik spaar ..., een braaf kind, ik graaf een put.*

Voorbeeld : *één naam; twee na-men.*

4. Hoe schrijft men de lange *a* in een gesloten lettergreep?

Hoe schrijft men de lange *a* in een open lettergreep?

Korte en lange **a**.

In *as*, *nam*, *kas*, *stal*, *plat* hoor ik een **korte a**.

In *naam*, *maat*, *paal*, *kaal*, *spaar*, *na-men*, *ma-ten*, *pa-len*, *ka-le*, *sparen* hoor ik een **lange a**.

In *naam*, *maat*, *paal*, *kaal*, *spaar* staat die lange **a** in een gesloten lettergreep.

In *na-men*, *ma-ten*, *pa-len*, *ka-le*, *spa-ren* staat de lange **a** in een open lettergreep.

Regel. — In een *gesloten* lettergreep schrijft men de lange *a* **dubbel.**

In een *open* lettergreep schrijft men de lange *a* **enkel.**

5. Hoe spreekt men de *a* uit in de volgende woorden : *ik vaar*, *wij va-ren*, *ik staak*, *wij sta-ken*, *één kraam*, *veel kra-men?*

Waarom?

14.

De twee Geiten.

Twee g**ei**ten ontmoetten elkander op een smal brugje, dat o-ver een diepe beek lag. B**ei**de wilden er over in tegen-o-ver-gestelden zin.

« Ga uit mijn weg! » **zei** de eerste.
« Dat zou schoon zijn! » riep de andere

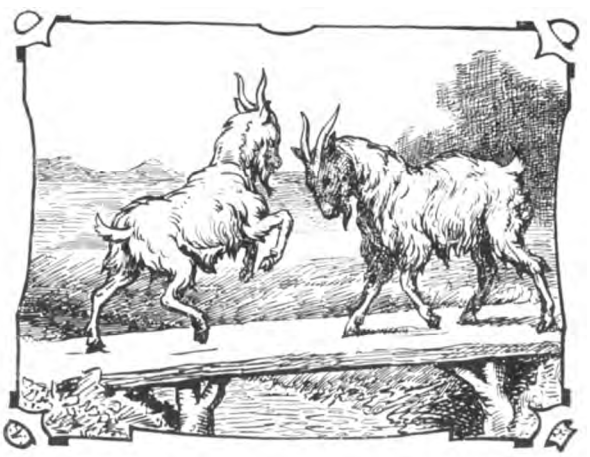

uit. « Ga gij terug, en laat mij voortgaan; ik was het eerst op de brug. »

« Wat valt u in? » sprak hierop de eerste. « Ik ben zooveel ouder dan gij, **zou** ik voor u wijken? Van zijn leven niet! »

Alle twee bleven hardnekkig en wilden niet voor elkander uit den weg gaan. En zoo kwam het van woorden tot da-den. Zij hielden hun ho-rens naar vo-ren en liepen toornig te-gen el-kander in. Door den heftigen stoot echter ver-loren b**ei**de het evenwicht; ze stortten te za-men over 't smalle brugje (1) in de diepe

(1) 't Gebruik van het weglatingsteeken in *'t smalle brugje* verklaren. Evenzoo het gebruik van de aanhalingsteekens.

beek, waaruit zij zich maar met de grootste moeite konden redden.

Zoo gaat het met de **ei**gen-zinnigen en stijfhoofdigen.

OEFENINGEN.

1. Schrijf de naamwoorden uit het stukje in het enkelvoud en plaats er een lidwoord voor.

2. Maak een zinnetje met ieder enkelvoudig naamwoord.

Vervang daarna dat naamwoord door een voornaamwoord.

3 Vervoeg het werkwoord *ontmoeten* in den tegenwoordigen tijd. Maak een verschillend zinnetje met iederen persoon.

Korte en lange u.

1. Zoek vijf woorden met korte *u*. Voorbeeld : *put*.

2. Zoek vijf woorden met lange *u*. Voorbeeld : *vuur*.

3. Zoek vijf woorden, waarin de lange *u* in een gesloten lettergreep staat, en daarna vijf woorden, waarin de lange *u* in een open lettergreep staat.

Voorbeeld : *één muur, twee mu-ren*.

4. Hoe schrijft men de lange *u* in een gesloten lettergreep?

Hoe schrijft men de lange *u* in een open lettergreep?

Regel. — In een *gesloten* lettergreep schrijft men de lange *u* **dubbel**.

In een *open* lettergreep schrijft men de lange *u* **enkel**.

15.

Het Jaar.

Het jaar begint den eersten Januari. Dien dag noemt men nieuwjaar. Op nieuwjaar wens*ch*en de mens*ch*en elkander veel geluk gedu-rende het nieuwe jaar.

Het jaar **ei**ndigt den één en dertigsten De-**c**ember. Dien dag noemt men oudejaar.

In een jaar zijn er twaalf maanden. Kunt gij ze opnoemen?

Een jaar telt twee en vijftig we-ken en één dag.

Wanneer nieuwjaar een Maandag is, zal de eerste dag van iedere week een Maandag en de laatste dag een Zondag zijn. De laatste dag van de twee en vijftigste week zal dus ook een Zondag zijn.

Daar er in een jaar twee en vijftig we-ken en één dag zijn, zal de laatste dag van het jaar een Maandag zijn.

De eerste dag van het jaar was een Maandag, de laatste dag is ook een Maandag. Het jaar begint en **ei**ndigt dus op een dag, die denzelfden naam draagt.

Het volgende jaar zal met een Dinsdag beginnen en op een Dinsdag **ei**ndigen.

De eerste en de laatste dag van het derde jaar zal een Woensdag zijn; enz.

Het schrikkeljaar echter bevat een dag meer dan het gewo-ne jaar. Bijgevolg als een schrikkeljaar den Maandag begint, zal de laatste dag van het jaar niet Maandag, maar wel een Dinsdag zijn.

OEFENINGEN.

1. Geef den noemvorm van de werkwoorden aan.

2. Geef den 1^{en} persoon enkelvoud van den verleden tijd aan.

3. Geef het verleden deelwoord aan.

4. Vervoeg het werkwoord *tellen* : a) in den tegenwoordigen tijd; b) in den verleden tijd; c) in een samengestelden tijd.

Maak met iederen persoon een verschillend volzinnetje.

Korte en lange **e** en **o**.

1. Zoek vijf woorden met een korte *e*. Voorbeeld : *mes*.

2. Zoek vijf woorden met een lange *e*. Voorbeeld : *beek*.

3 Zoek vijf woorden met een korte *o*. Voorbeeld : *kot.*

4. Zoek vijf woorden met een lange *o*. Voorbeeld : *noot.*

5. Zoek vijf woorden, waarin een lange *e* in een gesloten lettergreep staat ;

vijf woorden, waarin de *e* in een open lettergreep staat.

6. Zelfde oefening voor de lange *o*.

7. Hoe wordt de lange *e* en de lange *o* in een gesloten lettergreep geschreven?

Hoe schrijft men die klanken in een open lettergreep?

Regel. — In een *gesloten* lettergreep schrijft men de lange *e* en de lange *o* **dubbel.**

In een *open* lettergreep schrijft men de lange *e* en de lange *o* **enkel.**

Opmerking. — In sommige woorden schrijft men in een *open* lettergreep twee *e*'s of twee *o*'s.

De tweede *e* en *o* is een overtollige letter.

8. Noem eenige dergelijke woorden (met scherplange *e* of *o*).

9. Hoe schrijft men de lange *a*, *u*, *e*, *o* in gesloten en in open lettergrepen?

REGEL. — In een *gesloten* lettergreep schrijft men de lange klanken *a, u, e, o* DUBBEL.

In een *open* lettergreep schrijft men ze ENKEL.

Eenige woorden met lange *e* en *o* schrijft men in een *open* lettergreep dubbel in plaats van enkel.

16.

Het Mannetje in de Maan.

Voor o-veroude tijden ging eens een man op een lieven zondagmorgen naar het woud. Hij hakte er een dikken bundel hout af, wierp den mutsaard op zijn schouders en trok zoo naar huis.

Onderweg ontmoette hem een vriendelijke jonge man, die op zijn best gekleed was en blijkbaar naar de kerk ging.

Hij bleef even staan en sprak den man met den mutsaard op de volgende manier toe : « Weet gij niet, dat het Zondag is; dat de lieve God den ze-venden dag rustte, na-dat hij he-mel

en aarde gescha-pen had? Weet gij niet, dat in Gods gebo-den geschre-ven staat : Wees gedachtig, dat gij den sabba**td**ag (1) h**ei**lig maakt? »

De jongeling was onze lieve Heer zelf, maar de houthakker was verstokt en antwoordde : « Zondag op aarde of Maandag in den He-mel, wat kan mij dit sche-len en wat raakt u dat! »

« Zoo zult gij uw takkenbos ten eeuwigen da-ge dra-gen? » sprak de lieve God. « En daar de Zondag op aarde u zoo onverschillig is, zult gij eeuwig Maandag hebben en in de maan staan en een waarschuwingsteeken zijn voor hen, die den Zondag met den arb**ei**d schenden! »

Van dien tijd staat in de maan de man met den takkenbos en zal er zoo blijven staan tot in der eeuwigheid.

OEFENINGEN.

1. De naamwoorden in het enkelvoud aangeven met een lidwoord er voor.

2. Met de enkelvoudige naamwoorden zinnetjes vormen.

---

(1) De vette letter dient hier om de aandacht op de uitspraak te trekken : *td* = *d*.

3. Vervang in bovenstaande zinnetjes het enkelvoudig naamwoord door een voornaamwoord.

4. De hoofdtijden van de werkwoorden aangeven : noemvorm, 1^en^ persoon enkelvoud van den verleden tijd, verleden deelwoord.

5. Het werkwoord *hakken* in de volgende tijden vervoegen : tegenwoordigen tijd, verleden tijd en een samengestelden tijd.

Met iederen persoon een verschillend volzinnetje maken.

Verdubbelde medeklinker.

1. Verleng de volgende woorden : *één man, één tas, één tak, ik val, een smal straatje, één net, één mes, ik tel, een vet konijn, ik stel..., ik trek...; één lip, één bril, ik wil..., ik zit..., een slim hondje, één spin, één os, één mol, een stom dier, ik spot..., ik rol..., één blok, één put, ik kus..., één bus, ik pluk..., één hut, een druk straatje.*

Voorbeeld : *een smal straatje, een smalle straat.*

2. Hoe is de klank in die woorden?

3. Hoeveel medeklinkers *hoort* ge na den korten klank?

REGEL. — Wanneer men één medeklinker *hoort* tusschen twee klanken, waarvan de *eerste* een *korte* is, dan *schrijft* men dien medeklinker DUBBEL.

---

4. Waarom is die verdubbeling noodig? Geef voor iederen korten klank twee voorbeelden.

17.

De Bloem.

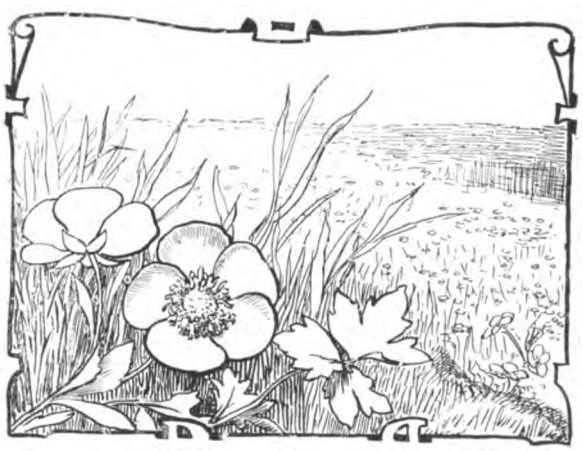

Hebt gij nog aandachtig een bloem be-ke-ken?

Zie, hier in deze w**ei**de staan ve-le bo-ter-bloemen. 't Zijn als kl**ei**ne zonnetjes, die in de zon staan te prijken. Ze zijn zoo geel als bo-ter. Maar het vee houdt er niet van : de koe gaat er ne-vens, en laat ze onaangeroerd.

Trek nu eens een stengel met bloemen af en beschouw één van die bloempjes. Hoeveel ge-le blaadjes ziet ge? Tel ze maar. Één, twee, drie, vier, vijf. Ja, vijf schitterende blaadjes, die de kroon van de bloem uit-ma-ken.

Onder de kroonblaadjes zijn er nog andere blaadjes die kleiner zijn en groen. Dit zijn de kelkblaadjes. Zij vormen sa-men den kelk.

Langs binnen in de bloem bemerkt ge veel fijne draadjes met een knopje bo-ven-aan. Uit die knopjes vliegt stuifmeel. Sla maar eens met de bloem op de mouw van uw jas. Wat ziet ge op uw mouw? Een gele plek bestaande uit fijne korreltjes meel, die uit de knopjes van de meeldra-den gevallen zijn.

Te midden van de meeldraden zijn kleine zaadjes, voorzien van een sna-veltje. Deze zullen de la-tere za-den zijn. Zij vormen het vruchtbeginsel.

In het meerendeel van de bloemen vindt men een kelk, een kroon, meeldra-den en een vruchtbeginsel.

OEFENINGEN.

1. Geef voor ieder naamwoord uit het leeslesje enkel- en meervoud aan. Plaats vóór het naamwoord een lidwoord of een telwoord.

Een enkel kan in het meervoud niet overgebracht worden. Welk is dat naamwoord?

2. Een zinnetje met ieder enkelvoudig naamwoord bouwen en dat naamwoord daarna door een voornaamwoord vervangen.

3. Plaats voor ieder naamwoord een hoedanigheidswoord.

Voorbeeld : *bloem : die gele bloem.*

4. Geef die uitdrukkingen daarna volgenderwijs weer :

Die gele bloem : die bloem is geel.

5. Geef de hoofdvormen van de werkwoorden.

6. Vervoeg in volledige zinnetjes den tegenwoordigen tijd van *hebben, zijn, worden.*

De letters d, g, b op het einde van een woord.

1. Wat *hoort* ge op het einde van de volgende woorden : *één hoed, ik bloed, ik snijd, één tand, een speld, een wild dier; één vlieg, één berg, ik zwijg, ik buig..., één zaag, ik draag; één rib, één krib, ik heb..., ik krab..., één schub.*

2. Verleng die woorden als volgt : *één hoed, twee hoeden.*

Wat *hoort* ge nu in die woorden?

3. Waarom schrijft ge *hoed, bloed*, enz. met een *d*?
Waarom *vlieg, berg*, enz. met *g*?
Waarom *rib, heb*, enz. met *b*?

REGEL. — Op het *einde* van een woord schrijft men *d, g, b*, wanneer men in de verlenging *d, g* of *b hoort.*

18.

Marschlied.

Wie een flink soldaat wil worden,
Moet op vaste voeten staan;
Knap en kloek de beenen reppen,
Kaarserecht en dapper gaan,
Niet te slap,
Niet te rap,
Maar op afgeme-ten stap.

Wie een vaardig man wil worden,
Mag niet zuchten ach en wee!
Maar het oog op 't doelwit houden,
Als de stuur-man daar op zee,
Zonder klacht,
Wel bedacht,
Bouwen koen op eigen kracht.

Wilt ge een waardig burger worden,
Ken uw plicht en doe uw plicht;
Handel volgens uw gewe-ten;
Wees een man van recht en licht,
Wijd uw hand,
Uw verstand,
Aan het heil van 't Vaderland!

[Uit : *Kinderlust,* TH. COOPMAN (1852-)
bij A. Siffer, 1897.]

OEFENINGEN.

1 Enkel- en meervoud van de naamwoorden aangeven Zijn er ook, die in het meervoud niet kunnen gebruikt worden?

2 Met de enkelvoudige naamwoorden een zinnetje maken, en dat naamwoord daarna door een voornaamwoord vervangen.

3. Bij de volgende naamwoorden een passend hoedanigheidswoord voegen : *soldaat, voet, been, man, stuurman, hand.*

Voorbeeld : *een flink soldaat.*

4. Bovenstaande uitdrukkingen volgenderwijs veranderen :

Een flink soldaat : die soldaat is flink

5. De werkwoorden *hebben, zijn* en *worden* in den verleden tijd vervoegen. Volledige zinnetjes gebruiken!

6. Het werkwoord *zuchten* in den tegenwoordigen tijd en in den verleden tijd vervoegen.

De doffe klank vóór k, g, ng en nk

1. Luister naar de volgende woorden, en zeg, welken klank gij vóór de *k*, *g*, *ng* of *nk hoort* :

een perzik, een monnik, een leeuwerik; die jongen is moedig, een voorzichtig kind, vlijtig, de Koning, een wandeling, de achting, een koninkrijk, een koninkje, een woning, een woninkje.

2. Hoe schrijft ge dien doffen klank.

3. Gebruik de volgende naamwoorden in het meervoud, in een volzinnetje :

perzik, monnik, leeuwerik, botterik.

4. Gebruik den verlengden vorm van de volgende woorden in een volzinnetje :

moedig, voorzichtig, nuttig, nijdig.

REGEL. — Vóór *k*, *g*, *ng* en *nk* schrijft men den doffen klank met de letter *i*.

Opmerking. — Bij de verlenging wordt de *k* en de *g* niet verdubbeld.

Waarom niet?

19.

De Me-ter.

Ik heb van mijn vader een meter gekregen. Mijn meter is van hout gemaakt. Hij bestaat uit tien latjes, die zoo met elkander ver-

bonden zijn, dat men hem kan vouwen en in den zak steken. Daarom noemt men zoo'n meter een vouwmeter.

Op den meter staan de de**ci**meters en de **c**ent**i**meters met **c**ijfers (= **s**) aangeduid.

Voor de **c**ent**i**meters zijn kleine **c**ijfers gebruikt; voor de de**ci**meters groote.

Één meter is honderd centimeter. Zoo zie ik op mijn meter de kleine **c**ijfers : 1, 2, 3, 4, enz. tot 99. Achter den laatsten centimeter zou het cijfer 100 moeten staan; maar dat kan niet, omdat er geen plaats voor is.

Één meter is tien decimeter en een decimeter is tien centimeter.

Tien centimeter is één decimeter; twintig centimeter is twee decimeter. En hoeveel is dertig, **v**eertig, **v**ijftig, **z**estig, **z**eventig (1), tachtig, negentig, honderd centimeter.

Achter de decimeters zie ik achtereenvolgens de groote cijfers : 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90.

Achter den tienden decimeter zou 100 moeten staan. Waarom ontbreekt dat getal?

In de school hebben wij de klasse gemeten en het grondplan er van gemaakt.

(1) De vette *v* en *z* dienen om de aandacht op de uitspraak van die letters te trekken : in *veertig* en *vijftig* wordt *v* als *f* en in *zestig* en *zeventig* wordt *z* als *s* uitgesproken.

We hebben ook de gans**ch**e school en het speelpl**ei**n opgeno-men. Dan hebben wij ons van een ijzeren ketting bediend, die tien meter lang is en de**c**ameter genoemd wordt.

Nu zal ik thuis ook onze woning eens meten en er het plan van maken. Ik ben zeker, dat Vader zeer tevre-den over mij zal zijn.

OEFENINGEN.

1. Vervoeg *maken* in den tegenwoordigen tijd, den verleden tijd en een samengestelden tijd (tegenwoordigen tijd of verleden tijd van *hebben* + het verleden deelwoord van *maken*).

Maak met iederen persoon een verschillend volzinnetje.

Doffe klank in het achtervoegsel **lijk**.

1. Luister naar de volgende woorden, en zeg, welken klank ge hoort in het achtervoegsel *lijk* :
goddelijk, *vaderlijk*, *herderlijk*, *vriendelijk*, *geestelijk*.

2. Hoe schrijft ge dien doffen klank?

REGEL. — De *doffe klank* in *lijk* wordt met *ij* geschreven.

20.

Laat ons gaan.

Laat ons gaan, laat ons gaan,
Waar de kersen blozend staan!
Vrienden, daar blinkt reeds klaar
Onze kerselaar!

Ziet, zijn armen strekt hij uit
Overlast met lekker fruit...
He! hoe rond, hoe gezond,
Valt het in den mond.

't Mus*ch*je fijn, 't mus*ch*je fijn
Sjirpt, het moet hier kermis zijn!
Ziet, het knikt, opgeschikt
Als het kersen pikt.

Is 't ellendig in gezang,
't Schenkt den boom toch dienst en dank,
Want de mus*ch*, rap en hups*ch*,
Pikt ook made en rups.

Laat ons *th*ans, laat ons *th*ans
Danken met gezang en dans,
Altegaar, vriendenschaar,
Rond den kerselaar!

Dan gebeden : Lieve Heer,
Tegen wind en stormig weer,
God bewaar, gaaf en gaar,
Onzen kerselaar!

EM. HIEL (1835—99).

(*Liederen en Gezangen voor groote en kleine Kinderen*, 1e boek. Lebègue, Brussel. Muz. : *Liedersolfège* door L. van Gheluwe, 1e d.)

OEFENINGEN.

1. Enkel- en meervoud van de naamwoorden aangeven. Zijn er bij, die in het meervoud niet kunnen gebruikt worden?

2. Maak met de enkelvoudige naamwoorden een volzinnetje. Vervang ze daarna door een voornaamwoord.

3. Voeg bij de volgende naamwoorden een passend hoedanigheidswoord : *kers*, *musch*, *wind*, *storm*, *weer*, *God*.

Voorbeeld : *de roode kers*.

4. Verander bovenstaande uitdrukkingen in kleine volzinnetjes, aldus :

een roode kers : de kers is rood.

5. Vervoeg in volledige zinnetjes het werkwoord *danken* in den tegenwoordigen tijd, den verleden tijd en een samengestelden tijd (tegenwoordigen tijd of verleden tijd van *hebben* + verleden deelwoord van *danken*).

De ou in woorden als koud en zout.

1. Schrijf de volgende woorden op : *oude, oud; koude, koud; bouten, bout; wouden, woud; zouten, zout; gouden, goud; fouten, fout; houten, hout; wij houden, ik houd; stoute, stout.*

2. Welken medeklinker *hoort* ge *altijd* na den *ou*-klank?

REGEL. — Men schrijft *ou*, wanneer men na *ou* altijd *d* of *t hoort* (1).

---

(1) In *gij vouwt* bv. schrijft men *ouw*, omdat men niet altijd een *t* na de *ou* hoort : *ik vouw, wij vouwen*; de *t* of *d* moet tot den stam van het woord behooren.

21.

De Dieren.

Het aantal dieren is ontelbaar.

Overal vindt men er : in de lucht, in het water, op de aarde en in den grond.

's Zomers vooral is hun aantal groot.

Hoor dan, hoe de vogeltjes zingen en kwetteren! Zie, hoe de zwaluwen in sierlijke zwenkingen de lucht doorkruisen; hoe ze de mugjes, vliegjes en andere insecten (= **k**) vervolgen, beetnemen en er hun jongen mee azen!

Zie, hoe de vis*ch*jes in den zonneschijn aan de oppervlakte van het wa-ter spelen!

Hoor de bijtjes en horzels van de eene (1) bloem naar de andere vliegen, om er honig (2) uit te zuigen!

Zie het vee onverpoosd in de w**ei**de het mals*ch*e gras afscheren of ergens in de schaduw van een boom liggen te herk**auw**en.

Hoor, hoe op de hoeve de haan kraait, de hennen kakelen en het zwijn knort!

Zie, hoe op den akker het kwikstaartje in de voor achter den ploeg loopt, om de wormpjes op te pikken!

---

(1) Wanneer *een* een uitgang heeft (*eene, eenen, eens, eener*), spreekt men *ee* en geen doffen klank uit.

(2) Ook *honing* geschreven.

Overal in de geheele natuur is er leven.

Niet alle dieren zijn den mensch even nuttig; sommige zijn hem schadelijk; maar allen hebben hun reden van bestaan. De mensch echter weet niet altijd, waarom God dit of dat lastig of schadelijk dier geschapen heeft.

Uit eerbied voor God, die het leven op aarde gebracht heeft, mogen wij geen dier zonder noodzakelijkheid dooden of doen lijden.

OEFENINGEN.

1. De naamwoorden in het enkel- (1) en in het meervoud opschrijven.

2. Met ieder enkelvoudig naamwoord een volzinnetje maken.

3. Vervoeg in volledige zinnetjes het werkwoord *vervolgen* in den tegenwoordigen tijd, den verleden tijd en een samengestelden tijd (tegenwoordigen tijd van *hebben*, *zijn* of *worden* + het verleden deelwoord van *vervolgen*).

4. Vervoeg in volledige zinnetjes het werkwoord *vervolgen* in een samengestelden tijd bestaande uit den verleden tijd van *hebben*, *zijn* of *worden* + het verleden deelwoord van *vervolgen*.

Spelling.

In sommige woorden worden enkele geluiden niet naar den algemeenen regel geschreven.

(1) Gebruik en beteekenis van het koppelteeken verklaren.

Voorbeelden : *l***ei**, *M***ei**, *k***ei**, *w***eid***e*, enz.; — *liter*, *kilo*, *minuut*, *Januari*, enz.; — *n***auw**, *p***auw**, *g***auw**, *fl***auw**, *bl***auw**, enz.; — *s***aus**, *p***aus**, *l***aurier**; — **w***reed*, **w***rijven*, **w***rat*, **w***ringen*, enz

In sommige worden overtollige letters geschreven.

Voorbeelden : steenen. beenen, bleeken, enz.; — boomen, rooken, doopen, enz.; — mens*ch*, mus*ch*, bos*ch*, fles*ch*, dagelijks*ch*; kis*t*je, bees*t*je, nes*t*je; bos*ch*je, fles*ch*je, vis*ch*je, enz.

22.

Het Wormpje.

Als ge een kruipend wormpje ziet,
Och, vertrap of plaag het niet,
Want, hoe kl**ei**n het wezen moog,
God aanschouwt het van omhoog.

Het is God, die 't leven doet,
Die 't met gras en bladers voedt,
Die het met den dauwdrop drenkt,
Het den grond tot woning schenkt.

Daarom, doe geen wormpje leed;
Want in zijn eenvoudig kleed
Is het toch door 's Heeren macht
Zoo gemaakt en voortgebracht.

(*Versjes voor jonge kinderen* van Gouverneur (1809-89). Te Leeuwaarden bij Hugo Suringar. — Muziek : idem.)

OEFENINGEN.

1. De hoofdvormen (noemvorm, verleden tijd en verleden deelwoord van de werkwoorden) aangeven.

2. Vervoeg in volledige zinnetjes het werkwoord *maken* in den samengestelden tijd bestaande uit den tegenwoordigen tijd van *zullen* + den noemvorm *maken.*

3. Idem in den samengestelden tijd bestaande uit den verleden tijd van *zullen* (*ik zou*, enz.) + den noemvorm *maken.*

Spelling : verdubbeling van de s in sch.

Schrijf de verlengde vormen van de volgende woorden en gebruik die in een klein volzinnetje : *visch*, *bosch*, *flesch*, *musch*; *wasch*, *frisch.*

REGEL : *sch schrijft* men **ssch** tusschen twee klanken, waarvan de eerste kort is.

23.

De Engel.

Telkens als een goed kind sterft, komt een engel Gods op de aarde neder, neemt het doode kind in zijn armen, spreidt er zijn groote witte vleugels over uit en plukt een gansche handvol bloemen, die hij meedraagt naar den

hemel, om daar schooner te bloeien dan op aarde. De lieve God drukt alle bloemen op zijn hart; maar de bloem, die hem het liefst is, geeft hij een kus, en dan bekomt ze stem en kan in de groote gelukzaligheid meezingen.

Zie, dat alles vertelde een engel Gods, terwijl hij een kind naar den hemel droeg, en het kind hoorde het als in een droom.

Ze vlogen over de plaatsen, waar de kleine gespeeld had en kwamen door tuinen met heerlijke bloemen.

« Welke zullen we nu meenemen en in den hemel planten? » vroeg de engel.

Daar stond een slanke rozestruik, maar een booze hand had den stam geknakt, zoodat alle twijgen met de groote half ontloken knoppen slap en verwelkt neerhingen.

« Die arme rozestruik! » zei het kind. « Neem hem mee, dan kan hij daarboven bij God voortgroeien en bloeien. »

En de engel nam hem, kuste het kind hierom en de kleine opende half zijn oogjes.

Ze plukten van de rijke prachtbloemen, namen echter ook de verachte boterbloem en het wilde vergeet-mij-nietje (1) mee.

« Nu hebben we bloemen! » zei het kind en de engel knikte; maar deze vloog nog niet naar

(1) Het gebruik van het koppelteeken verklaren.

God. Het was nacht en gansch stil. Ze bleven in de groote stad en zweefden in een der smalle steegjes rond, waar hoopen stroo en asch lagen : het was de groote schoonmaak geweest. Daar lagen scherven van borden, stukken pleister, lampen, oude hoeden en allerlei waardelooze dingen door elkander.

(*Naar* ANDERSEN.)

Vragen over spelling :

1. Waarom schrijft men *hemel*, *nemen*, *bleven* met één *e?*

Waarom *namen* met één *a*, en waarom *boter* met één *o*?

2. Waarom schrijft men *zweefde* met twee *e*'s, *vloog* en *schoon* met twee *o*'s en *maak* met twee *a*'s?

3. Waarom schrijft men *knoppen* met twee *p*s?

4 Welk geluid hoort men op het einde van *: goed, God, kind, hand, stond?*

Waarom schrijft gij die woorden met *d?*

5. Wat hoort ge op het einde van *droeg* èn *vloog?* Waarom schrijft gij die woorden met *g?*

OEFENINGEN.

1. Het enkel- en het meervoud der naamwoorden aangeven. Zijn er ook bij, die in het meervoud niet kunnen gebruikt worden?

2. Vervoeg in volzinnetjes het werkwoord *vertellen* in den tegenwoordigen tijd, den verleden tijd en een samengestelden tijd.

3. Idem voor het werkwoord *spelen*.

4. Idem voor *plukken*.

5. Idem voor *planten*.

24.

De Engel *(Vervolg)*.

De engel wees in dezen warboel op de scherven van een bloempot en op een klomp aarde, die er uit gevallen was en door de wortels van een groote verdroogde veldbloem samengehouden werd. Men had die bloem op de straat geworpen, omdat ze gestorven was.

« Deze nemen we mee! » zei de engel. « Ik zal er u van vertellen, terwijl we voortvliegen. »

Ze vlogen en de engel vertelde :

« Daar beneden, in de smalle steeg, in een diepen kelder, woonde een arme zieke knaap. Van zijn geboorte af was hij bedlegerig geweest; wanneer hij op zijn best was, kon hij de kleine woonkamer een paar malen op en

neer gaan; dat was al. Op enkele zomerdagen vielen de zonnestralen gedurende een half uur in den kelder, en als de knaap daar zat en zich door de warme zon liet beschijnen en het roode bloed door zijn vinger zag, dien hij voor het gezicht hield, was het : « Vandaag is hij uit geweest! » Hij kende het woud in zijn heerlijk lentegroen alleen door den eersten groenenden beuketwijg, dien de zoon van den buurman hem had gebracht; dien hield hij boven zijn hoofd en droomde onder beuken te zijn, waar de zon schijnt en de vogels zingen.

« Op zekeren lentedag, bracht hem de jongen van den buurman ook veldbloemen en onder deze was er toevallig een (1) met wortel; daarom werd zij in een bloempot geplant en dicht bij het bed nevens het venster gesteld. De bloem was door een gezegende hand geplant; zij groeide, kreeg nieuwe scheuten en droeg ieder jaar bloemen; zij werd voor den knaap de heerlijkste bloementuin, zijn schat hier op aarde; hij begoot en verpleegde ze en zorgde er voor, dat zij iederen zonnestraal, tot den laatsten toe, die door het lage venster in het diepe kelderkamertje viel, opving.

(1) Met lange *ee* uitspreken! Niet gevolgd door een naamwoord, wordt dit woordje zoo uitgesproken. Zie 4e boekje, bl. 27, voetnoot.

Vragen over spelling :

1. Hoe spreekt ge de *i* uit in *bedlegerig*, *toevallig*? Waarom schrijft ge i?

2. Hoe spreekt ge de *ij* uit in *heerlijk?* Waarom schrijft ge ij?

OEFENINGEN.

1. Schrijf uit het leeslesje 10 naamwoorden op in het enkelvoud. Plaats er het meervoud nevens.

2. Maak een volzinnetje met ieder van die enkelvoudige naamwoorden.
Vervang het naamwoord door een voornaamwoord.

3. Schrijf die zinnen in het meervoud.

4. Schrijf de hoofdvormen (noemvorm, 1ᵉⁿ persoon enkelvoud onvolmaakt verleden tijd, verleden deelwoord) van de werkwoorden.

5. Vervoeg in volledige zinnetjes het werkwoord ***wonen*** in de volgende tijden : den tegenwoordigen tijd, den verleden tijd en een samengestelden tijd.

25.

De Engel *(Slot)*.

« De bloem zelf groeide op met de tranen van het kind; want voor hem bloeide zij,

verspreidde zij haar geur en verblijdde zij het oog; naar hem keerde zij zich in de ure van den dood, toen de Heer hem riep. Een jaar is hij bij God geweest, een jaar heeft de bloem vergeten vóór het venster gestaan en is verdroogd en is bij de schoonmaak met het vuil buiten op de straat geworpen. En dit is de bloem, de arme, verdroogde bloem, die wij mede in onzen bloementuil genomen hebben; want deze bloem heeft meer vreugde geschonken, dan de rijkste bloem in den tuin van een koningin! »

« Maar van wien weet gij dat al! » vroeg het kind, dat door den engel naar den hemel dragen werd.

« Ik weet het, » zei de engel, « want ik zelf was de kleine, zieke knaap, die op krukken ging; mijn bloem ken ik wel! »

Het kind opende geheel zijn oogen en blikte in het heerlijk-mooie, vroolijke gezicht van den engel, en in hetzelfde oogenblik bevonden zij zich in Gods hemel, waar vreugde en gelukzaligheid was. God drukte het kind aan zijn hart en op denzelfden stond kreeg het vlerken als de engel en vloog met dezen hand in hand.

God drukte ook de bloemen aan zijn hart, maar de arme verdroogde veldbloem kuste hij,

en zij bekwam stem en zong evenals de engelen, die God omzweefden in kringen, die steeds grooter en grooter werden en zich uitbreidden tot in het oneindige.

En allen zongen, klein en groot, met het goede, gezegende kind en de arme veldbloem, die in de vuilnis van een schoonmaakdag gelegen had in het smalle donkere steegje van de groote stad. (Naar ANDERSEN.)

OEFENINGEN.

1. Zoek 10 naamwoorden uit het lesje. Plaats voor ieder een passend hoedanigheidswoord.
Voorbeeld : *het kind*; *het goede kind*

2. Gebruik ieder van die naamwoorden, voorafgegaan van een hoedanigheidswoord, in een klein volzinnetje

3. Schrijf de volzinnetjes in het meervoud.

4. Zoek 10 werkwoorden uit het lesje en schrijf er de hoofdvormen van.

5. Vervoeg het werkw *drukken* in den tegenw. (1) tijd, den verleden tijd en een samengestelden tijd. Maak met iederen vorm een volzinnetje.

---

(1) De verkorting verklaren, alsmede het gebruik van de punt

26.

Kloeke Frans

Met zijn zuster aan zijn handje
Stapte Fransken door de straat.
Zij was vier en hij zes jaren;
't Was een beste kameraad.

Moeder **zei** hem : « Frans, mijn jongen, »
En zij streelde hem het hoofd,
« Ga naar school en pas op zusje. »
Fransken had het vast beloofd.

Wee! daar kwam een groote lobbes
Van een hond met natten neus
Blaffend springen naar het zusje.
Naast de kl**ei**ne was 't een reus!

« Boe! boe! boe! » zei Fransken moedig
En hij sprong recht vóór den hond.
« Boe! boe! boe!... (1) Wat moet gij hebben! »
En hij trappelde op den grond.

« Wouw! » was 't antwoord van den blaffer
En hij ging weldra zijn gang.
Fransken **zei** tot 't weenend zusje :
« Ziet ge wel, ik ben niet bang! »

A. CALLANT (1858 -).

(Uit : *Een Kransje Gedichten voor onze Kleinen.*
Gent, Van der Poorten.)

(1) De beteekenis en het gebruik van het opschorsingsteeken verklaren.

Vragen over spelling :

1. Welk geluid hoort ge op het einde van de woorden *hoofd*, *kameraad*, *hond*? Hoe schrijft ge dat geluid?

2. Waarom schrijft ge *hebben* met twee *b*'s; waarom *blaffer* met twee *f*'s?

OEFENINGEN.

1 Schrijf 10 naamwoorden uit het leeslesje in het enkel- en in het meervoud.

2. Maak met ieder enkelvoudig naamwoord een volzinnetje Vervang het naamwoord door een voornaamwoord.

3. Zet die zinnetjes in het meervoud.

4. Hoofdvormen van de werkwoorden opschrijven.

5. Vervoeging van *beloven* in den tegenw. t., den verled. t. (1) en een samengestelden tijd.

27.

De Pen.

Op twee beenen, zonder voeten,
Loopt zij over 't witte blad :
Zonder tonge kan zij spreken,
Deftig, sierlijk, rad en glad.

(1) Beteekenis en gebruik van de punt in die afkortingen verklaren.

Met den bek, den scherpgespitste,
Wroet zij in vergiftig nat;
Jongens, jongens, dat is wonder!
Zeg mij, wat een dier is dat?

Loopen kan zij, maar bestieren
Moet gij zelf, mijn slimme snaak!
Spreken kan zij; ja, maar denken,
Dat is weerom uwe zaak.

Wroet zij in den zwarten koker,
Wordt zij gans*ch* besmeurd aldaar :
Uw gedachten blijven helder;
Wat gij schrijft, zij klaar en waar!

J. Van Droogenbroeck
(1835-1902).